

## A fácán zárttéri tenyésztése

Szárnyasvad tenyésztést régóta folytatnak Magyarországon, a királyi vadászterületeken, majd később a nagybirtokokon is a kor színvonalának megfelelően. Magyarországon részben nyelvi emlékekből következtetve (pl. Gödöllőn a Fácános elnevezésű területéről), részben feljegyzésekből tudjuk, hogy ha korábban nem is, de legkésőbb a XIV. századtól léteztek vadaskertek. Fácánt biztosan tartottak Mátyás király idejében, mert Beatrix királyné 1488-ban szarvasokat és fácánokat küldött a ferrarai hercegnek. A múlt században már tudatos zárttéri fácánnevelésről beszélhetünk. Ennek is tulajdonítható, hogy a századforduló táján feljegyzett 50 000-es terítéssel szemben az 1937-38-as vadászidényben a lőtt madarak száma meghaladta a 320 000 egyedet (Ákoshegyi 2005). Ugyanakkor a fácántenyésztés csúcsa 1979-1991 közé tehető, amikor 1,2 milliőről 1,8 millióra nőtt a kibocsátott egyedek száma (Csányi 2009). Azonban azt is látni lehet a statisztikákból, hogy ugyanebben az időszakban már csökkent a fácánteríték a természetes állománnyal párhuzamosan. 1991 után a kibocsátás is csökkent és mára csak körülbelül a negyede a csúcértéknek (Csányi 2013). Összességében a számok alapján úgy tűnik, hogy a fácántenyésztés és kibocsátás a jelenlegi formájában nem segíti a természetes fácánállomány növekedését. Változtatni kellene esetleg a tenyésztés technológiáján, vagy a kibocsátás módján (csak kakasok kibocsátása/lövése, Csányi 2009) vagy idején (Lupták és Katona 2012). Másrészt lehet, hogy az élőhelyfejlesztésre és a ragadozókkal történő gazdálkodásra kellene jobban odafigyelni (Csányi 2013), ahogy azt Angliában a fogollyal sikeresen tették (Sotherton és mtsai. 2014).

Mindettől függetlenül tekintsük át a fácántenyésztés napjainkban is alkalmazott technológiáját. A telep helyét sík, vagy 3 %-nál nem meredekebb lejtésű területen lenne ideális kijelölni. A déli fekvés előnyös, mert így a terület sok napsütést kap. Amennyiben laza, homokos talajon alakítjuk ki a fácántelepet, akkor az a napsütésben könnyen felmelegszik, így mikrobiológiai szempontból bizonyos öntisztulásra számíthatunk. Szerkezete miatt hiányoznak a légcsőférgességet közvetítő földigiliszták is. A telepet vegyük körbe kerítéssel, hogy a ragadozók és az illetéktelenek behatolását megakadályozzuk. Emellett a területen érdemes folyamatosan csapdázni a ragadozók távoltartása érdekében. A fácánok



Kiscsoportos tojtató volierek Lenesen (fénykép: Biró Zsolt).

számára a jó minőségű ivóvíz rendkívül fontos, illetve a nevelőházak és a keltető miatt a folyamatos és biztos áramellátás is szükséges a telepen.

A tenyésztésre szánt fácánokat az általános küllemi jellemzők alapján lehet kiválogatni – kifejezett ivari jellegek, egészséges tollazat, jó kondíció (megfelelően nagy testtömeg), vagy válogathatunk a tojástermelési és minőségi adatok alapján is. Egy fácánytűk esetében a tojásrakási időszak alatt 45-50 lerakott tojást tartanak jónak a tenyésztők, tehát azon madarak utódaiból érdemes lehet választani a törzsállományunkba, amelyek ilyen tojástermelési mutatóval rendelkeztek. Emellett a tojások minősége is fontos szempont lehet a válogatásnál, pl. a termékenység, illetve a keltethetőség.

A tenyészállatokból legkésőbb tél végére tojótörzseket alakítunk ki. Január végétől már tojótápot kapnak. A fácánál a tojásrakás április 10-15-től június végéig, július elejéig tart. A tojtás történhet kiscsoportokban vagy nagy csoportokban. A kiscsoportos tojtás során 1:5 ivararányban kerülnek össze, vagyis egy kakasból és tyúkokból álló háremet rakunk be egy kis területű volierbe, ami maximum 2 m magas. A volier olyan kerítéssel körülvett és fedett tároló, amely nem csatlakozik épülethez. Az ilyen tojtató volierben legalább 2 m<sup>2</sup> kellene egy fácánra, azaz a 6 egyedből álló hárem 12 m<sup>2</sup> (3\*4 m) alapterületen él. A volierben el kell helyezni etetőt,

itatót számukra, takarást nyújtó féltetőt, ahová elbújhatnak a rossz időjárás, vagy a túlzottan erős napsütés elől. A talajra apró kavicsot is szórjunk, amit az állatok elfogyasztanak és segíti az emésztésüket (a zúzógyomorban szükségesek a táplálék őrléséhez). Szintén kedvező a homokfürdő, ennek segítségével meg tudnak szabadulni a tollparazitáktól. Ez homokon nem probléma, de ha más típusú talajon létesítjük a telepünket, akkor fontos a madaraink egészsége szempontjából. A kiscsoportos tojtás előnye lehet, hogy háremként nyomon követhetjük a tojásokat a keltetés során, így ki tudjuk szűrni a terméketlen kakasokat. Vagy ha a szezon folyamán a termékenységi ráta csökken, akkor lecserélhetjük a kimerülő kakasokat a tartalék megőrzött friss kakasainkkal. Továbbá ilyen tojtási rendszer esetén könnyebb az egyes háremekből kikerülő tojások minősége alapján tenyészállatokat válogatni.

A másik típusú tojtatórendszer a nagycsoportos vagy falkás, ahol 20 m<sup>2</sup>-t kellene az állatoknak biztosítani egy nagyméretű volierben. Ebben 100-200 madarat szoktak elhelyezni 1:7 vagy 1:8-as ivararányban. Általában érdemes több kakast betenni, mert a rangsor kialakítása során néhány hím elpusztulhat, de így akkor is marad elég kakas a megtermékenyítéshez. A volier akár 3-6 m magas is lehet. A takaróháló, amivel felülről befedjük, könnyű műanyagból készül, ami UV stabil, hogy a napsütésnek ellenálljon.



Nagyméretű volier, Bodony (fénykép: Biró Zsolt).

Itt is el kell helyezni mindent, amit a kiscsoportos tojásnál leírtam. A létszám felső határát a kezelhetőség korlátozza, azaz az etetésre és tojásgyűjtésre fordított idő.

A természetben - néhány kivételtől eltekintve - a madarak megkötlanak és testeikkel keltik ki a tojásaikat. E természetes folyamatokat utánozza a tenyésztő, és céljai érdekében mesterséges környezetben kelteti ki a tojásokat. Mesterséges keltetésről tehát akkor beszélünk, ha egy célszerű berendezésben a szabályozott páratartalom mellett a környezeti hőmérséklet kelti ki a tojásokat. A mesterséges keltetés már időszámításunk előtt több mint ezer évvel kialakult a kínai és az egyiptomi civilizációban. Napjainkban jellemző a nagy keltetőök üzemeltetése. A mai keltető önálló üzem, pontosan tervezett technológiával, több helyiségből álló épületben. Az egyes helyiségeknek elkülönült funkciójuk van, az egymást követő technológiai folyamatok szigorú fegyelmet követelnek.

A használt keltetőgép típusát elsősorban a keltetett tojás mennyisége, másodsorban a rendelkezésre álló munkaerő határozza meg. A vadmadarak tojásainak keltetésére elsősorban *La Nationale* gépeket használnak, de vannak más típusok is üzemben. Előkeltető és bújtató gépeket használnak, az előkeltető a nagyobbak - pl. *La Nationale* előkeltető gépbe 36 000 tojást is berakhatunk, míg a bújtatóba csak 6000 tojás fér.

A keltetőbe áprilistól kerülnek a tojások, ahol a fogadóban kiválogatják a törötteteket,

majd fertőtlenítő fürdő után kerülnek tárolóállványok tálcáira és a hűtött tárolóhelyiségben lesznek legfeljebb egy héttig, ahol 12-14 °C uralkodik. Az állványok forgatómechanizmusa 2 óránként 45 fokkal átfordítja a tojásokat, hogy a szikanyag és a csírákorong ne tapadjon le. Ezután kerülnek az előkeltetőbe, ahol fokozatosan felmelegednek szobahőmérsékletre, majd berakják a tojásokat az előkeltető gépbe. Itt egy újabb gázos fertőtlenítésen esnek át a géppel együtt és utána kezdődik a gép felfűtése a keltetési hőmérsékletre. A fácántojásokat 24 napig keltetik, ebből 20-21 napot töltenek az előkeltetőben és 3-4 napot a bújtatóban. A gépek automatikusan tartják a beállított hőmérsékletet (37.8 °C), páratartalmat (48-52 %) és forgatják a tojásokat.

A keltetés 10. napján átvilágítják (lámpázák) a tojásokat, amikor megállapítják, hogy a tojás termékeny vagy sem. A terméketlenek veszélyes hulladékként kikerülnek a telepről. Itt lehet kideríteni, hogy mely kakasokat kell cserélni, vagy melyik tyúkoktól érdemes a következő évi tenyészállatokat válogatni. A bújtatóba átrakott tojásokból a csibék a magas peremű tálcákba kelnek ki, ahol megszáradnak és utána átválogatják őket is, az esetleges kelés gyenge egyedeket nem viszik a nevelőkbe.

A nevelés 3 szakaszra osztható a fácánnál, bár ezt úgy kell megoldani, hogy az állatok ne érzékeljék a váltásokat. Az előnevelés az 1-30., a középnevelés a 31-60. napig tart, míg az utónevelés a 61. naptól tart a kibocsátásig. Az előnevelés a leg-

kritikusabb időszak, amikor a csibék még nagyon érzékenyek, nincs kialakult hóház-tartásuk, ezért a tenyésztő gondoskodik a megfelelő hőmérsékletéről, páratartalomról a megvilágításról a nevelőházakban. A csibék érkezése előtt takarítani, meszelni, fertőtleníteni kell a házakat. A fogadásnál 36 °C, 70 % relatív páratartalom és 45 lux/m<sup>2</sup> megvilágítottság szükséges számukra. Szitált faforgács, vagy szalma mélyalomra kerülnek, esetleg battériás nevelésnél, ha ezek a hengeres ketrecek a meleg vizes fűtésrendszeren vannak elhelyezve, akkor nincs alom, hanem a battériák alá homokot szórnak a szennyezések felfogására, amit időnként összesepernek. Az állatokat kisebb csoportokban elkülönítve helyezik el az épületekben, lekerekített fallal körülvett kis nevelőterekben, hogy a sarkokba ne tudjanak felkúpacolni és agyonnyomni egymást. Az állatokat tiszta ivóvíz (pl. kisméretű cseréptálcában) és indító táp várja, amit pl. etetőtálcáról biztosítanak nekik. Ugyanígy adnak nekik apró mosott kavicsokat a zúzógyomor normális működéséhez. Az itatókat és az etetőket rendszeresen ellenőrizni kell és takarítani, cserélni mind egyiket. Később a páratartalmat csökkentik, majd nem is kell már beállítani, amikor a 2. héttől kijárhatnak a kifutóba, amelyek a nevelőházakhoz csatlakozó nyitott, de bekerített területek. Ekkorra a megvilágítást is lecsökkentik az épületben, hogy az állatok kimenjenek inkább a kifutóba, illetve ha bent vannak, akkor is nyugodtak maradjanak. A hőmérsékletet is fokozatosan csökkentik az épületben.



La Nationale bújtató gép, Abádszalók (fénykép: Biró Zsolt).



A 4. héttől már szabadon járnak a kifutó és az épület között. A középnevelés alatt már teljesen a kifutóba szoktatjuk őket, így kint is éjszakáznak a 7. héttől, illetve ott etetik és itatják őket. A középnevelés során fokozatosan (akár 10 nap alatt) megváltoztatják a takarmányukat, áttérnek a nevelő tápra. Ugyanebben a szakaszban szokták csőrpajzsos, karikával ellátni a madarakat, hogy ne tudják egymást csipkedni. A 8. hetes fácánok azután kikerülnek az utónevelő volierbe, ahol a tápokról szintén fokozatosan áttérnek a szemes takarmányokra. Az utónevelés során már a kibocsátás helyén vannak a madarak ezen a felülről hálóval fedett, elzárt, sok takarást, zöld növényeket tartalmazó területen. Innen bocsátják ki őket a vadászatok előtt, valamilyen fás, bokros, nádasos élőhelyre, ahol megtalálják a vizet, élelmet és a búvóhelyet is maguknak. Ezért a takarást jelentő növényzet közelében legyen mindközgazdasági terület, vadföld, gyepek, ahol kereshetnek maguknak zöld növényi részeket, vagy magvakat, de a tenyésztő/vadgazdálkodó továbbra is etetheti a madarakat. A kibocsátás előtt természetesen eltávolítják a

csőrpajzsokat. A volier lehet felülről nyitott is, ekkor a madarak maguk döntik el, hogy mikor repülnek ki a szabadba. Az etetéssel, itatással ebben az esetben is a kibocsátó hely közelében lehet tartani őket, ahogy ezt Krizsán és Biró (2016) vizsgálata is bizonyítja. Ugyanez a vizsgálat arra is rávilágított, hogy a kibocsátás megtérése nem túl magas (a kibocsátott egyedek 36 % került terítékre), ami alátámasztja Csányi (2013) elemzését, hogy nem a tenyésztés-kibocsátás a legkifizetődőbb út ahhoz, hogy sok fácánt vadászsanak Magyarországon. Ráadásul a közben terítékre került vad madarak csökkentik a fácánállományunkat (Szendrei 1994), ami a lassú, de folyamatos populációcsökkenés egyik oka lehet (Csányi 2013). Ugyanakkor, ha nagyobb részt kakasokat bocsátanak ki és csak kakasokat lőnek és kímélik a tyúkokat, ahogy az ennél a társaságnál is történt, az segítheti a vadállomány létszámának növekedését (Csányi 2000).

**Dr. Biró Zsolt**  
egyetemi docens  
Szent István Egyetem

### Hivatkozások

Ákoshegyi I. 2005. Zárttéri apróvadtenyésztés. Egyetemi jegyzet, Szent István Egyetem, Vadgazda mérnöki szak – Vadbiológiai és Vadgazdálkodási Tanszék, Gödöllő, 101.o.  
Csányi S. 2000. The effect of hand-reared pheasants on the wild population in Hungary: a modelling approach. Hungarian Small Game Bulletin, 5: 71-82.  
Csányi S. 2009. A fácánállomány és a hasznosítása változásai az elmúlt évtizedekben. Nimród, 97 (2): 25-27.  
Csányi S. 2013. Mi történt a fácánal – a statisztikák alapján? Nimród, 101 (11): 20-21.  
Krizsán T. és Biró Zs. 2016. A nevelt fácánok visszavadászási hatékonyságának vizsgálata a békéscsabai Megyer Vadásztársaság területén. Vadbiológia, 18: 63-71.  
Lupták P. és Katona K. 2012. Minőségi fácánkakasok Kamaraerdőn. Nimród, 100(11): 12-13.  
Sotherton, N. W., Aebischer, N. J. and Ewald, J. A. 2014. Research into action: grey partridge conservation as a case study. Journal of Applied Ecology, 51: 1-5.  
Szendrei L. 1994. Tiszántúli vadgazdálkodási egységek fácán kibocsátási technológiájának hatása a természetes törzsellományra. Vadbiológia, 4: 136-140.

1991  
**CONT-ECO**  
KERÍTÉSTECHNIKA

**VILLANYPÁSZTOR**

**TORNADO VADHÁLÓ**

**KERÍTÉSEPÍTÉS**

www.cont-eco.hu

+36 94 325 672 • +36 70 9 49 59 69